

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS pārbaudes lietā Nr. 2022-42-26C Rīgā

29.09.2022.

Nr. 6-6/34

Ministru kabinets
pasts@mk.gov.lv

Zināšanai: **Latvijas Republikas Saeima**
saeima@saeima.lv

*Par Ministru kabineta 2004.gada 24.augusta
Noteikumu Nr.740 "Noteikumi par stipendijām"
38.punkta atbilstību Latvijas Republikas
Satversmes 91.pantam un 109.pantam*

Tiesībsargs ir saņēmis vairāku personu iesniegumu par iespējamu tiesiskās vienlīdzības principa pārkāpumu sociālās stipendijas "Studētgods" (turpmāk – Studētgods) piešķiršanas nosacījumos (turpmāk kopā – Iesniegums). Iesniegumā ir norādīts, ka Studētgods tiek piešķirts tikai tiem studentiem no daudz bērnu ģimenēm, kas uzsāka studijas vai atjaunojās studijām 2021.gada 1.septembrī. Tas netiek attiecināts uz studentiem, kas ir uzsākuši studijas pirms 2021.gada 1.septembra.

Pamatojoties uz Tiesībsarga likuma 11. panta pirmo un otro daļu, tiesībsarga funkcijas ir „veicināt privātpersonas cilvēktiesību aizsardzību; sekmēt vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošanu un jebkāda veida diskriminācijas novēršanu”.

Tiesībsargs saskaņā ar Tiesībsarga likuma 13.panta 11.apakšpunktu vērsās pie Izglītības un zinātnes ministrijas (turpmāk – IZM) un sadarbības platformas “Demogrāfisko lietu centrs” (turpmāk – DLC) ar lūgumu sniegt informāciju par norādīto.

IZM atbildes bija vispārīgas. Atbilde no DLC netika saņemta.

Izvērtējot saņemto informāciju, tiesībsargs, pamatojoties uz Tiesībsarga likuma 24.panta pirmo un otro daļu, ierosināja pārbaudes lietu Nr.2022-42-26C.

Saņemtā informācija

[1] IZM ir norādījusi sekojošo:

[1.1] Studētgods ieviešana ir daļa no ģimenes valsts pabalsta reformas. Tas ir būtisks solis, lai pilnveidotu augstākās izglītības sociālo dimensiju un ņemtu vērā starptautisko ekspertu un organizāciju norādījumus vairāk ieguldīt, lai atvieglotu sociāli mazaizsargāto

sabiedrības grupu ienākšanu augstākajā izglītībā. Studētgodš tika ieviests pēc pilnīgi jauniem principiem īsā laika periodā, nodrošinot elektronisku pieteikšanos caur valsts pārvaldes pakalpojumu portālu Latvija.lv, kas neprasa no studējošajiem iesniegt izziņas no dažādām valsts institūcijām, bet gan izveidojot datu apmaiņu starp vairākām valsts institūciju datu bāzēm, kas samazina administratīvo slogu studējošajam.

[1.1.1] Lēmums ieviest sociālo stipendiju pakāpeniski, sākot ar pirmo kursu un 4 gadu laikā attiecinot uz visiem kursiem, bija politisks, atbalstot DLC prioritāro pasākumu šim mērķim un vadoties no budžeta iespējām. Šāds lēmums bija pieņemts ģimenes valsts pabalsta reformas kontekstā.

[1.1.2] Studējošie, kuri ir uzsākuši studijas pirms šīs reformas stāšanās spēkā, ir pieņēmuši lēmumu par studijām un izdarījuši izvēli, vadoties no tā brīža situācijas, kurā šāds stipendiju fonds nebija pieejams. Jaunā stipendiju fonda ieviešana nepasliktina un nemaina viņu situāciju. Studējošie, kuri uzsāk studijas 2021. gada rudenī, uzsāk to situācijā, kad no 2022. gada 1. janvāra stāsies spēkā ģimenes pabalsta reforma, un sabiedrība tika informēta par jaunā stipendiju fonda ieviešanu jau 2021.gada maijā, līdz ar to pirmā kursa studējošiem šī informācija varēja ietekmēt lēmumu uzsākt studijas.

[1.1.3] Informatīvajā ziņojumā „Par valsts atbalstu studijām Latvijas augstskolās studējošiem no daudz bērnu ģimenēm” (atbalstīts ar Ministru kabineta 2021. gada 27. maija sēdes protokollēmumu, prot. Nr. 44 34. §) (turpmāk – Informatīvais ziņojums) ir uzsvērts, ka pašlaik valstī neeksistē datu kopa, kurā būtu apvienoti dati par studējošā statusu un dati par personas dažādām sociālām pazīmēm, tai skaitā par piederību daudz bērnu ģimenei un valstī arī nav centralizēti vienotas daudz bērnu ģimeņu statistiskās uzskaites. Jebkura datu ievākšana ir iespējama, ja to paredz normatīvais regulējums. Šādā situācijā informatīvā ziņojuma sagatavošanai ministrija apzināja pieejamus datu avotus, izdarīja pieņemumus un veica aplēses. Balstoties uz Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras datiem, 77 798 bērni Latvijā ir no daudz bērnu ģimenēm (trīs un vairāk bērnu skaits ģimenē), t.i., 22% no visiem bērniem jeb katrs piektais bērns Latvijā ir no daudz bērnu ģimenes. Šie dati tika ekstrapolēti uz 2020. gada rudens semestrī pirmajā kursā imatrikulēto studējošo skaitu pilna laika klātienē noteiktās pamatstudiju programmās (pirmā līmeņa profesionālā augstākās izglītības programmā, otrā līmeņa profesionālā studiju programmā ar piektā līmeņa profesionālo kvalifikāciju vai profesionālo bakalaura grādu un piektā līmeņa profesionālo kvalifikāciju vai akadēmiskā bakalaura studiju programmās pilna laika klātienē jeb pamatstudiju līmenī). Detalizētāk aplēses un apsvērumi par studiju programmu līmeni ir sniegtas informatīvajā ziņojumā.

[1.1.4] DLC valsts budžeta veidošanas procesā iesniedza prioritāro pasākumu ar šādu finansējumu:

2021. gada 4 mēneši	2022. gads	2023. gads	2024. gads	2025. gads
1 034 880 <i>euro</i>	3 622 080 <i>euro</i>	6 097 513 <i>euro</i>	8 386 668 <i>euro</i>	9 659 570 <i>euro</i>

Attiecīgi, lai uzreiz nodrošinātu Studētgodš visu kursu studējošiem, provizoriski uzreiz būtu nepieciešama ievērojami lielākā summa – 9 659 570 *euro* gadā.

Plānots, ka pie pakāpeniska finansējuma palielinājuma no 2025. gada Studētgodš saņems visu kursu studējošie no daudz bērnu ģimenēm, kas kvalificējas noteiktajiem kritērijiem.

[1.2] Informatīvā ziņojumā¹ ir norādīti trīs iespējamie stipendiju administrēšanas scenāriji un to izvērtējums, trešo piedāvāto variantu uzskatot par optimālāko:

1) sadalīt aplēsto finansējumu proporcionāli studējošo skaitam augstskolās un koledžās un administrēt līdzīgi kā esošo stipendiju fondu, taču šis nav optimāls risinājums, jo daudzbērnu ģimeņu studējošie var būt nevienmērīgi sadalīti starp augstskolām un koledžām, par ko šobrīd datu nav;

2) administrēt to centralizēti, piemēram, pieteikumus saņemot un sociālās stipendijas izmaksājot VIAA, taču tam būtu nepieciešams finansējums aģentūras administratīvajai kapacitātei - vismaz vienam sociālo stipendiju operatoram, papildus grāmatvedības funkcijām, savukārt saskaņā ar Finanšu ministrijas viedokli programma jāīsteno esošo administratīvo resursu ietvaros;

3) modelis, kas pēc iespējas automatizē datu apmaiņu, prasa sākotnējos ieguldījumus datu IT risinājumos un turpmāk sadala administratīvo slogu starp ministriju un augstākās izglītības iestādēm. Šis modelis ir optimāls arī COVID-19 izraisītās krīzes dēļ, valsts pārvaldei sniedzot pakalpojumus attālināti, tādējādi mazinot epidemioloģiskos riskus. Piemēram, arī 2020. gadā veiktā studiju un studējošo kreditēšanas modeļa maiņas viens no ieguvumiem ir iespēja noslēgt līgumu par studiju un/vai studējošā kredīta saņemšanu attālināti.

[1.3] IZM sanāksmēs informēja Latvijas Studentu apvienību un DLC par informatīvā ziņojuma tapšanas gaitu, un šīs sanāksmes netika ierakstītas. Gan Informatīvais ziņojums, gan normatīvais regulējums tika izstrādāts ciešā sadarbībā ar iepriekš minētajām institūcijām.

[2] Tā kā iesniedzēji ir norādījuši uz iespējamu tiesiskās vienlīdzības principa pārkāpumu (Satversmes 91.panta pirmais teikums), tad tiesībsargs vērš uzmanību, ka "Satversmes 91.panta pirmajā teikumā ietvertais vienlīdzības princips pamatā ir piemērojams kopā ar citām pamattiesībām."² Līdz ar to, lai varētu izdarīt secinājumus par jomu, kuru Studētgods skar, vispirms ir nepieciešams analizēt Studētgodu un noteikt tā sistēmisko vietu.

Sociālā stipendija "Studētgods"

Tiesībsargs, izvērtējot publiskā telpā esošo informāciju, kas varētu skart Studētgodu, vērš uzmanību uz sekojošo:

[3] Ministru kabinets³ deva rīkojumu IZM sagatavot un līdz 2021.gada 1.martam iesniegt izskatīšanai Ministru kabinetā informatīvo ziņojumu kopā ar izstrādātiem regulējošo normatīvo aktu projektiem, kuri stājas spēkā 2021.gada 1.septembrī, par valsts atbalstu studijām Latvijas augstskolās jauniešiem no daudzbērnu ģimenēm, izvērtējot studenta sociāli ekonomiskos aspektus, mācību snieguma rādītājus, vecuma sliekšni, studiju vietu pieejamību un citus aspektus, atbalstu integrējot kopējā izglītības sistēmā, nepieciešamo finansējumu 2021.gadā nodrošināt no 74.resorā rezervētā finansējuma demogrāfijas pasākumiem.⁴

Informatīvā ziņojumā "Par priekšlikumiem valsts budžeta ieņēmumiem un izdevumiem 2021.gadam un ietvaram 2021.-2023.gadam" (TA-1736), uz kura pamata ir izdots minētais rīkojums, daudzbērnu ģimenes nav pieminētas šīs lietas kontekstā.⁵

¹ Par Ministru kabineta 2021.gada 27.maija sēdes protokollēmumu (prot. Nr.44 34.§) "Informatīvais ziņojums "Par valsts atbalstu studijām Latvijas augstskolās studējošiem no daudzbērnu ģimenēm"" <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40500975&mode=mk&date=2021-05-27>

² Satversmes tiesas 2020. gada 10. jūlija spriedums lietā Nr.2019-36-01, 8.punkts.

³ *Atbilstošo dokumentu projekta sagatavotājs un iesniedzējs Finanšu ministrija. Tiesībsarga piezīme.* Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40491864>

⁴ Ministru kabineta 2020.gada 22.septembra protokols Nr.55, 38.§, 6.2.punkts. Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/mk/mksedes/saraksts/protokols/?protokols=2020-09-22>

⁵ Informatīvais ziņojums "Par priekšlikumiem valsts budžeta ieņēmumiem un izdevumiem 2021.gadam un ietvaram 2021.-2023.gadam". TA-1736.Izskatīts Ministru kabinetā 22.09.2020, 55#38. Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40491864>

[4] Atbilstoši Deklarācijā par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību (turpmāk - Deklarācija)⁶ noteiktajam tika izstrādāta ģimenes valsts pabalsta reforma, kuras ietvaros tika paredzētas izmaiņas vairākās jomās, kas attiecīgi nozīmēja grozījumus dažādos jomu regulējošos normatīvajos aktos:

- a)ģimenes valsts pabalsta apjomā par katru bērnu;
- b)izmaiņas jautājumos, kas saistītas ar daudz bērnu ģimeņu vecāku pensijām;
- c)atlaides starppilsētu sabiedriskajā transportā (goda ģimenēm);
- d)atbalsts mājokļu pieejamības programmā (goda ģimenēm);
- e)Studēt goda izveide.⁷

[4.1] Studēt goda izveides mērķis tika noteikts šāds: “pārejot uz GVP⁸ izmaksu pēc aprūpējamo bērnu skaita nepieciešams nodrošināt citus atbalsta veidus, lai novērtētu katras kuplas ģimenes devumu bērnu audzināšanā”, tiks paredzēts jauns atbalsta veids “pieejamākai augstākai izglītībai daudz bērnu ģimeņu bērniem, izpildot noteiktus samērīgus sekmju kritērijus. Sociālā stipendija “Studēt gods” 160 EUR mēnesī studējot (1600 EUR gadā), atbalsts tieši tad, kad tas Goda ģimenei visvairāk ir nepieciešams.”⁹

[4.2] Apspriešanas stadijā Studēt gods tika paredzēts studējošajam no ģimenes, kas atbilst/ atbilda daudz bērnu ģimenes definīcijai; kam, iestājoties augstskolā, centralizēto eksāmenu rezultāts nav zemāks par valstī noteikto vidējo eksāmena kārtības gadā; ja centralizētie eksāmeni nav kārtoti, vidējā atzīme no vidējās izglītības dokumenta nav zemāka par 6,7; studiju laikā sekmīgs, nav akadēmisko parādu, nevienā priekšmetā nav atzīmes zemākas par 5 vai arī vidējā svērtā atzīme 7+; kas ir līdz 25 gadu vecumam (Jaunatnes likums); attiecas uz koledžas un bakalaura līmeņa studijām (līdz 4 gadiem); kas 2021.gada rudenī sāks studijas augstskolas vai koledžas 1.kursā (akreditēta/ licencēta studiju programma/ virziens); pilna laika klātienē studijas. Bija paredzēta Studēt goda apjoma atšķirības – standartapmērs ir 160 EUR mēnesī, savukārt, ja students saņem arī akadēmisko stipendiju, studējot valsts budžeta apmaksātā programmā, tad Studēt goda apjoms ir 100 EUR. Studēt goda uzsākšanas laiks 2021.gada 1.septembris.¹⁰

[4.3] Tika prezumēts, ka 22% no visiem 1. kursa pilna laika klātienē studentiem ir no daudz bērnu ģimenēm.¹¹

[4.4] Studēt goda administrēšana tika plānota caur augstskolām, t.i., vasarā, piesakoties studijām students atzīmē ģimenes atbilstību daudz bērnu ģimenes statusam; augstskolas līdz 20.septembrim apkopo skaitu un atsūta rēķinu IZM; IZM apmaksā, augstskolas pārskaita stipendijas. Attiecīgi turpmāk augstskola katra mēneša 1.datumā atsūta aktuālo rēķinu par aktuālo studentu skaitu, ko IZM apmaksā.

⁶ Likumprojekta “Grozījumi valsts sociālo pabalstu likumā.” Anotācija. Nr. 90/TA-673 (2021).

Pieejams:<<https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/C06E7CA968AAA8BC22586A80021009D?OpenDocument>>

⁷ Sadarbības platforma “Demogrāfisko lietu centrs”. Ģimenes valsts pabalsta reforma. Imants Parādnieks Demogrāfisko lietu centra vadītājs. Ministru prezidenta padomnieks demogrāfijas jautājumos. 2021.gada 12.marts. Prezentācija.

⁸ *Ģimenes valsts pabalsts. Tiesībsarga piezīme.*

⁹ Sadarbības platforma “Demogrāfisko lietu centrs”. Ģimenes valsts pabalsta reforma. Imants Parādnieks Demogrāfisko lietu centra vadītājs. Ministru prezidenta padomnieks demogrāfijas jautājumos. 2021.gada 12.marts. Prezentācija.

¹⁰ Turpat.

¹¹ Turpat.

[5] Informatīvajā ziņojumā¹² ir norādīts, ka pašlaik¹³ neeksistē atbalsts augstākās izglītības iegūšanai, kas tiktu sniegts pēc sociālajām pazīmēm vai citiem kritērijiem, izņemot akadēmiskās sekmes.¹⁴ Tāpat neeksistē dati par studējošiem no daudz bērnu ģimenēm.

[5.1] IZM¹⁵ ierosināja uzsākt Studētgodu īstenošanu ar tiem jauniešiem, kas uzsāks studijas¹⁶ 2021.gada rudens semestrī.

[5.2] Informatīvajā ziņojumā ir norādīts, ka saskaņā ar aptaujas rezultātiem, vairāk nekā 80% daudz bērnu ģimeņu bērnu augstākās izglītības studiju uzsākšana un programmas izvēle ir atkarīga no ārējas finanšu palīdzības – pieejamām budžeta vietām, stipendijām vai studiju kredītiem.¹⁷

[6] Augstskolu likuma 52.panta trešā prim daļa, kas tika pieņemta 2021.gada 16.jūnijā un stājās spēkā 2021.gada 20.jūnijā, noteic, ka:

“Studējošajam līdz 25 gadu vecumam, kurš studē Latvijā pilna laika studijās klātienē pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmā, bakalaura studiju programmā vai profesionālajā studiju programmā, ir tiesības saņemt stipendiju sociālajam atbalstam (turpmāk — sociālā stipendija), ja studējošais atbilst Ministru kabineta noteiktajām prasībām. Sociālo stipendiju piešķir no valsts budžeta līdzekļiem. Ministru kabinets nosaka studējošo kategorijas, kurām piešķir sociālo stipendiju, sociālās stipendijas piešķiršanas nosacījumus, tostarp ņemot vērā studējošā sekmju līmeni un ienākumus, kā arī sociālās stipendijas apmēru un tās piešķiršanas kārtību.”

Augstskolu likuma Pārejas noteikumu 60.punkts paredz, ka “Šā likuma 52. panta 3.¹ daļā minēto sociālo stipendiju studējošajiem piešķir no 2021. gada 1. septembra.”

[7] Pamatojoties uz Augstskolu likumu, tika veikti grozījumi Ministru kabineta 2004.gada 24.augusta noteikumos Nr.740 “Noteikumi par stipendijām” (turpmāk – Noteikumi Nr.740), to 38.punktu izsakot šādā redakcijā:

“Sociālo stipendiju “Studētgods” sāk piešķirt 2021. gada rudens pirmajā semestrī vai pirmajā studiju gadā (kursā) imatrikulētiem studējošiem vai tiem studējošajiem, kuri atsākuši studijas pirmajā studiju gadā (kursā) 2021./2022. mācību gadā neatkarīgi no imatrikulācijas datuma, pirmā līmeņa profesionālā studiju programmā, otrā līmeņa profesionālā studiju programmā ar piektā līmeņa profesionālo kvalifikāciju vai profesionālo bakalaura grādu un piektā līmeņa profesionālo kvalifikāciju vai akadēmiskā bakalaura studiju programmā pēc vidējās izglītības vai pēc pirmā līmeņa profesionālās izglītības iegūšanas turpmākā līmeņa studijām. Turpmākajos gados sociālo stipendiju “Studētgods” sāk piešķirt attiecīgā gada rudens pirmajā semestrī vai pirmajā studiju gadā (kursā) imatrikulētiem studējošiem vai tiem studējošajiem, kuri atjaunojās studijās attiecīgajā studiju gadā (kursā) neatkarīgi no imatrikulācijas datuma.”

¹² Izstrādāts diskusiju rezultātā starp IZM, Ministru prezidenta padomnieku demogrāfijas jautājumos un Sadarbības platformas Demogrāfisko lietu centra vadītāju I.Parādnieku un Latvijas Studentu apvienību. Informatīvā ziņojuma Ievads.

¹³ 2021.gadā. Tiesībsarga piezīme.

¹⁴ Informatīvais ziņojums par valsts atbalstu studijām Latvijas augstskolās studējošiem no daudz bērnu ģimenēm. (izsludināts VSS 2021. gada 15. aprīlī (prot. Nr. 15 8.§) (VSS-327)

¹⁵ Informatīvajā ziņojumā ir skaidra norāde, ka tas ir IZM ierosinājums. Tiesībsarga piezīme.

¹⁶ Koledžas un bakalaura līmeņa programmās pilna laika klātienē. Tiesībsarga piezīme.

¹⁷ Informatīvais ziņojums par valsts atbalstu studijām Latvijas augstskolās studējošiem no daudz bērnu ģimenēm. (izsludināts VSS 2021. gada 15. aprīlī (prot. Nr. 15 8.§) (VSS-327)

Tiesībsarga izvērtējums

[8] Ņemot vērā iepriekš minēto, ir nepieciešams analizēt, kurai jomai Studētgodis ir piekritīgs.

[8.1] Kā jau iepriekš tika norādīts, Studētgada gadījumā tiek uzsvērtā sociālā dimensija, norādot, ka Studētgodis ir piešķirams konkrētai sabiedrības grupai – daudz bērnu ģimenei, kad tai ir radušies papildus izdevumi, kad jauniešs uzsāk studijas augstskolā. Studētgodis ietver šādus kritērijus:

- a) valsts atbalsts;
- b) finansiāls atbalsts;
- c) konkrētai sabiedrības grupai (daudz bērnu ģimenei);
- d) konkrētā situācijā (studijas augstskolā).

[8.2] Tiesībsargs norāda, ka minētais atbilst Valsts sociālo pabalstu likuma 2.panta norādītajai definīcijai, paredzot, ka “valsts sociālie pabalsti ir valsts atbalsts naudas izmaksu veidā, kuru saņem pie noteiktām iedzīvotāju grupām piederīgas personas situācijās, kad ir nepieciešami papildu izdevumi vai kad šīs personas nespēj gūt ienākumus.” Turklāt gan IZM, gan DLC norāda uz to, ka Studētgodis ir daļa no ģimenes valsts pabalsta reformas, kas vēl vairāk uzsver Studētgada sasaisti ar sociālo jomu.

Līdz ar to, tiesībsarga ieskatā Studētgodis ir attiecināms uz Satversmes 109.pantu, kas noteic, ka “ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos.”

[8.3] “Šīs tiesības [Satversmes 109.pants] ir konkretizētas vairākos tiesību aktos, veidojot sociālā nodrošinājuma jeb sociālās drošības sistēmu, kas aptver plašu sociālā nodrošinājuma pasākumu un pakalpojumu klāstu. Sociālā nodrošinājuma sistēmas būtiskākās daļas ir valsts sociālā apdrošināšana, sociālā palīdzība un pakalpojumi un sociālais atbalsts, it īpaši valsts sociālo pabalstu veidā.”¹⁸

Ja pabalsti no apdrošināšanas sistēmas ir saistīti ar iepriekšēju iemaksu veikšanu, tad “valsts sociālie pabalsti ir valsts atbalsts naudas izmaksu veidā, kuru saņem pie noteiktām iedzīvotāju grupām piederīgas personas. Valsts sociālie pabalsti tiek izmaksāti no valsts pamatbudžeta. Tie nav saistīti ne ar iepriekšēju iemaksu veikšanu, ne arī individuālu personas vajadzību un resursu izvērtējumu. Šādus pabalstus nereti sauc par universāliem pabalstiem.”¹⁹

[8.4] Satversmes tiesa, interpretējot Satversmes 109.pantu, ir norādījusi, ka:

[8.4.1] Sociālās aizsardzības sistēma ir vērsta uz to, lai izlīdzinātu dažāda veida sociālo risku sekas. Satversmes 109.pantā ietvertais sociālo risku uzskaitījums nav izsmeļošs, un likumdevējam ir pienākums sociālās aizsardzības sistēmā ietvert arī citus sociālos riskus. Daļa no riskiem, kuri likumdevējam ir obligāti jāietver šajā sistēmā, izriet no citos Satversmes pantos nostiprinātajām personu pamattiesībām un ar tām saistītajiem valsts pienākumiem, piemēram, attiecībā uz bērnu tiesībām un atbalstu ģimenei.²⁰

[8.4.2] Valstij ir rīcības brīvība to metožu un mehānismu izvēlē, ar kādiem sociālās tiesības īstenojamas un aizsargājamas.²¹ Taču, ja valsts ar likumu personai ir paredzējusi konkrēta veida sociālo atbalstu, tas ir kļuvis par valsts sociālās aizsardzības sistēmas sastāvdaļu.²²

[8.4.3] Likumdevējam ir rīcības brīvība noteikt valsts sociālās aizsardzības sistēmas tiesisko regulējumu, bet tā pieņemtajiem lēmumiem jābūt atbilstošiem vispārējiem tiesību principiem. Tātad, ja valsts īpaša sociālā nodrošinājuma iespēju ir paredzējusi likumā,

¹⁸ Latvijas Republikas Augstākā tiesa. Tiesu prakses apkopojums lietās par sociālās drošības jautājumiem 2007.-2013.gads. 2014.gads

¹⁹ Turpat.

²⁰ Satversmes tiesas 2011.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr.2010-17-01 7.punkts.

²¹ Satversmes tiesas 2011.gada 18.februāra sprieduma lietā Nr.2010-29-01 14.punkts

²² Satversmes tiesas 2010.gada 31.marta spriedumā lietā Nr.2009-76-01 5.5.punkts.

Satversmes 109.pants prasa, lai valsts rīcība šajā jautājumā atbilstu no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajiem vispārējiem tiesību principiem, tostarp tiesiskās vienlīdzības principam, kas ietilpst Satversmes 91.panta pirmā teikuma tvērumā.²³

[9] Tātad, lai izskatāmajā lietā izvērtētu, vai valsts sociālā atbalsta - Studētgodā izveidošana atbilst Satversmes 109.pantā noteiktajiem kritērijiem ir, jāpārbauda, vai:

1) likumdevējs ir veicis pasākumus, lai nodrošinātu personām iespēju izmantot sociālās tiesības;

2) šie pasākumi veikti pienācīgi, proti, personām ir nodrošināta iespēja izmantot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā;

3) ir ievēroti vispārējie tiesību principi.²⁴

[10] Pārbaudot, vai likumdevējs ir veicis pasākumus, lai nodrošinātu personām iespēju izmantot sociālās tiesības, ir jānoskaidro, vai valsts ir veikusi pasākumus, lai daudz bērnu ģimenes varētu īstenot tiesības uz Studētgodu.

[10.1] Kā jau iepriekš tika norādīts (šī atzinuma 8.4.3.punkts) likumdevējam ir rīcības brīvība noteikt valsts sociālās aizsardzības sistēmas tiesisko regulējumu, tai skaitā, noteikt tās sabiedrības grupas, kurām konkrētos apstākļos ir nepieciešams valsts atbalsts.

[10.2] Augstskolu likuma 52.panta trešā prim daļa noteic, ka “Studējošajam līdz 25 gadu vecumam, kurš studē Latvijā pilna laika studijās klātienē pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmā, bakalaura studiju programmā vai profesionālajā studiju programmā, ir tiesības saņemt stipendiju sociālajam atbalstam (turpmāk — sociālā stipendija), ja studējošais atbilst Ministru kabineta noteiktajām prasībām. Sociālo stipendiju piešķir no valsts budžeta līdzekļiem. Ministru kabinets nosaka studējošo kategorijas, kurām piešķir sociālo stipendiju, sociālās stipendijas piešķiršanas nosacījumus, tostarp ņemot vērā studējošā sekmju līmeni un ienākumus, kā arī sociālās stipendijas apmēru un tās piešķiršanas kārtību.”

Tātad var secināt, ka likumdevējs nav tieši noteicis, ka sociālā stipendija ir piemērojama tikai daudz bērnu ģimenēm, vienlaikus Augstskolu likumā paredzot, ka Ministru kabinets noteiks studējošo kategorijas, kurām piešķirt sociālo stipendiju.

[10.3] Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevējam ir likumdošanas procesā jāizlemj svarīgākie jautājumi, detalizētāku noteikumu un likuma ieviešanai dzīvē nepieciešamos tehnisko normu izstrādāšanai pilnvarojot Ministru kabinetu vai citu valsts institūciju.²⁵

Atbilstoši minētajam Ministru kabinets Noteikumos Nr.740 III.¹nodaļā ir noteicis, ka Studētgods tiek piešķirts jauniešiem no daudz bērnu ģimenēm.

Līdz ar to likumdevējs ir veicis pasākumus, lai izveidotu sistēmu, kas atbalstītu jauniešus studijām augstskolās. Likumdevējs tieši nav noteicis, ka atbalsts attieksies uz jauniešiem no daudz bērnu ģimenēm. Likumdevējs ir deleģējis Ministru kabinetu noteikt atbalstāmās sabiedrības grupas, savukārt Ministru kabinets ir noteicis jauniešus no daudz bērnu ģimenēm kā atbalsta grupu.

[11] Pārbaudot, vai veiktie pasākumi ir veikti pienācīgi, ir jānoskaidro, vai šādām personām ir nodrošināta iespēja izmantot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā.

[11.1] Tiesībsargs norāda, ka minēto var interpretēt, kā iespēju saņemt atbalstu dažādā apjomā, no kurām viena ir vismaz minimālā apmērā. Tāpat minēto ir iespējams vērtēt, kā konkrētas grupas tiesības piekļūt vai nepiekļūt atbalstam.

²³ Satversmes tiesas 2017.gada 15.jūnija sprieduma lietā Nr.2016-11-01 14.punkts.

²⁴ Satversmes tiesas 2007.gada 19.decembra sprieduma lietā Nr.2007-13- 03 8.4.punkts, 2017.gada 15.jūnija sprieduma lietā Nr.2016-11-01 14.punkts.

²⁵ Satversmes tiesas 2005.gada 21.novembra sprieduma lietā Nr.2005-03-03-67.punkts, 2018.gada 21.februāra sprieduma lietā Nr.2017-11-03 14.1.punkts.

[11.2] Vienlaikus ir jānorāda, ka “lai sasniegtu mērķi, valstij jāizdara izvēle starp dažādām metodēm un jāizraugās kritēriji, pēc kādiem tiek noteikts to personu loks, uz kuru attiecas atbalsts. Lai arī vispiemērotākās metodes izvēle ir politiskās izšķiršanās jautājums,”²⁶ tomēr tiesībsarga ieskatā ir jāņem vērā arī citi principi, kas ir ietverti gan Satversmē, gan izriet no tās.

[11.3] Noteikumu Nr.740 30.⁴pants noteic Studētgodu apmēru, kas ir 160 euro mēnesī. Cita summa, ja vien jauniešs no daudzbērnu ģimenes atbilst Noteikumos Nr.740 noteiktajiem kritērijiem, nav paredzēta.

Līdz ar to var secināt, ka Ministru kabinets ir noteicis konkrētu Studētgodu apmēru, kas tiek piešķirts jauniešiem no daudzbērnu ģimenēm, ja tie izpilda noteiktus kritērijus, piemēram, par sekmju līmeni.

[12] Vērtējot, vai ir ievēroti vispārējie tiesību principi tiesību normas izstrādē, ir nepieciešams norādīt, ka Iesnieguma iesniedzēji vērsa uzmanību uz atšķirīgu attieksmi Noteikumu Nr.740 38.punktā, norādot, ka tikai tie jaunieši no daudzbērnu ģimenēm, kas uzsāka vai atjaunojās studijām 2021.gada 1.septembrī var saņemt Studētgodu, savukārt jaunieši no daudzbērnu ģimenēm, kas jau studēja pirms 2021.gada 1.septembra, Studētgodu nevarēja saņemt. Līdz ar to, Iesniedzēju ieskatā veidojās vienlīdzības principa pārkāpums.

Tādējādi ir nepieciešams vērtēt iespējamu Satversmes 91.panta pirmā teikuma pārkāpumu, noskaidrojot:

1)vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;

2)vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām;

3)vai šāda attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu;

4)vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (samērīguma tests).

[13] Vērtējot, vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, ir nepieciešams vērst uzmanību uz sekojošo.

[13.1] Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1.panta 16.apakšpunkts definē terminu daudzbērnu ģimene, vienlaikus paredzot, ka valsts un pašvaldība atbalsta ģimeni, it īpaši daudzbērnu ģimeni [...] un sniedz tai palīdzību.²⁷

[13.2] Deklarācijā ir paredzēts “atbalstīt studējošos, stiprinot sociālo dimensiju augstākajā izglītībā”.²⁸

[13.3] Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027.gadam iezīmē šādu vēlamo situāciju par Latviju 2027.gadā “Latviešu tautas ataudzi nodrošina dzimstību un bērnu labklājību veicinoša politika, kas vecākiem sniedz pozitīvu pieredzi, aprūpējot pirmo bērnu, sekmē otrā bērna ienākšanu ģimenē un īpaši atbalsta daudzbērnu ģimeņu veidošanos.”²⁹ Viens no prioritātes “Stipras ģimenes, veselī un aktīvi cilvēki” mērķiem ir “atbalstīt daudzbērnu ģimeņu veidošanos.”³⁰ Kā viens no šīs prioritātes rīcības virziena mērķiem ir “pārskatīt risinājumus, lai veiksmīgāk mazinātu nabadzības risku ģimenēs [...], tai skaitā daudzbērnu

²⁶ Satversmes tiesas 2020.gada 25.jūnija sprieduma lietā Nr.2019-24-03 19.2.punkts.

²⁷ Bērnu tiesību aizsardzības likums. Stājies spēkā 1998.gada 22.jūlijā. 26.panta pirmā daļa. Pieejams: <<https://likumi.lv/ta/id/49096-bernu-tiesibu-aizsardzibas-likums>>

²⁸ Deklarācija par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību. 129.punkts. Pieejams: <<https://www.mk.gov.lv/lv/media/532/download>>

²⁹ Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027.gadam. 34.punkts. Apstiprināts ar 2020.gada 2.jūlija Latvijas Republikas Saeimas lēmumu Nr.418/Lm13. Pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2027_apstiprin%C4%81ts%20Saeim%C4%81_1.pdf

³⁰ Turpat, 53.punkts.

ģimenēs.”³¹ Saskaņā ar minētajā dokumentā norādīto: 2017.gadā [...] daudz bērnu ģimenēs ar diviem pieaugušajiem un trim vai vairāk bērniem nabadzības risks sasniedza 20,7% (Datu avots: CSP, EU-SILC dati).³² Turklāt, kā galvenais iemesls tam, kāpēc jaundzimušo skaits nepalielinās atbilstoši mērķa prognozēm, pēc viedokļu līderu domām, ir nepilnības atbalsta sistēmā ģimenēm ar bērniem, proti: “nepietiekams atbalsts daudz bērnu ģimenēm.”³³ Turklāt arī iedzīvotāju skatījumā daudz bērnu ģimenes (3+ bērni) ir viena no prioritāti atbalstāmām mērķa grupām, kurām noteikti ir jāsniedz valsts atbalsts.³⁴

[13.4] Tāpat šī atzinuma 3.punktā norādītais Ministru kabineta rīkojums noteica pienākumu izveidot sistēmu atbalstam jauniešiem no daudz bērnu ģimenēm studijām augstskolā.

[13.5] Tātad var secināt, ka normatīvie akti paredz valsts pozitīvo pienākumu sniegt atbalstu daudz bērnu ģimenēm. Tāpat politikas plānošanas dokumentos ir pausta apņemšanās atbalstīt daudz bērnu ģimenes. Nedz iepriekš minētie normatīvie akti, ne politikas plānošanas dokumenti neparedz atšķirības starp daudz bērnu ģimenēm un tām sniegto atbalstu no valsts puses.

[13.6] Studēt goda mērķis ir sniegt finansiālu atbalstu daudz bērnu ģimenēm, kad jaunieši studē, jo tas ir laiks, kad finansiāls atbalsts ir nepieciešams, tā kā finansiāla atbalsta trūkums bieži ir šķērslis, lai uzsāktu studijas.

Nav pieejama informācija par to, ka otrā, trešā vai ceturtā kursā studējošo jauniešu no daudz bērnu ģimenēm studijas būtiski atvieglotu finansiālo situāciju ģimenē. Līdz ar to, šādu jauniešu ģimenēm valsts finansiāls atbalsts nebūtu nepieciešams.

[13.7] Tādējādi tiesībsarga ieskatā piederība daudz bērnu ģimenes statusam ir kritērijs, kas nostāda personas, kas pieder šim kritērijam, vienādos apstākļos tiktāl, cik tas attiecas uz Studēt goda pieejamību. Līdz ar to, jaunieši no daudz bērnu ģimenēm, kas ir uzsākuši studijas pirms 2021.gada 1.septembra, un jaunieši no daudz bērnu ģimenēm, kas ir uzsākuši studijas no 2021.gada 1.septembra, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, attiecībā uz tiesībām uz Studēt godu.

[14] Vērtējot, vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām, kā arī vai atšķirīga attieksme ir noteikta ar likumu, var norādīt uz sekojošo.

[14.1] Noteikumu Nr.740 38.punkts paredz, ka “Sociālo stipendiju “Studēt gods” sāk piešķirt 2021. gada rudens pirmajā semestrī vai pirmajā studiju gadā (kursā) imatrikulētiem studējošiem vai tiem studējošajiem, kuri atsākuši studijas pirmajā studiju gadā (kursā) 2021./2022. mācību gadā neatkarīgi no imatrikulācijas datuma [...]”

[14.2] Līdz ar to, var secināt, ka Noteikumu Nr.740 38.punkts veido divas studentu grupas: studenti no daudz bērnu ģimenēm, kas uzsāka studijas pirms 2021.gada 1.septembra, un studenti no daudz bērnu ģimenēm, kas uzsāka studijas vai atjaunojās studijām 1.kursā 2021.gada 1.septembrī.

[14.3] Augstskolu likuma Pārejas noteikumu 60.punkts noteic, ka Studēt gods tiks uzsākts 2021.gada 1.septembrī. Minētais likums neparedz izvērstāku regulējumu. Noteikumu Nr.740 38.punkts noteic atšķirību starp divām daudz bērnu ģimeņu grupām.

Attiecīgi studentiem no daudz bērnu ģimenēm, kuri uzsāka studijas 2021.gada 1.septembrī, Noteikumu Nr.740 38.punkts paredz labvēlīgas sekas, savukārt, studentiem no daudz bērnu ģimenēm, kuri uzsāka studijas pirms 2021.gada 1.septembra minētā

³¹ Turpat, 93.punkts.

³² Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027.gadam. 22.punkts. Apstiprināts ar 2020.gada 2.jūlija Latvijas Republikas Saeimas lēmumu Nr.418/Lm13. Pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2027_apstiprin%C4%81ts%20Saeim%C4%81_1.pdf

³³ Turpat, 23.punkts.

³⁴ Turpat, Pielikums. 26.punkts.

norma neparedz labvēlīgas sekas. Līdz ar to, Noteikumu Nr.740 38.punkts veido atšķirīgu attieksmi pret studentiem no daudz bērnu ģimenēm atkarībā no laika, kad tie uzsāka studijas.

[15] Vērtējot apstrīdētā regulējuma pieņemšanu, nav šaubu, ka grozījumi Augstskolu likumā ir pieņemti Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, izsludināti un publiski pieejami atbilstoši normatīvo aktu prasībām, tāpat Noteikumu Nr.740 38.punkts ir izstrādāts, pamatojoties uz Augstskolu likumā noteikto deleģējumu, atbilstoši Satversmei un Ministru kabineta kārtības rullim. Apstrīdētā norma ir pietiekami skaidri formulēta, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas.

Tādējādi apstrīdētā regulējuma radītā atšķirīgā attieksme ir noteikta normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

[16] Vērtējot, vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (samērīguma tests), ir nepieciešams vērst uzmanību uz sekojošo.

[16.1] “Pieņemt tādu tiesisko regulējumu, kas rada atšķirīgu attieksmi pret savstarpēji salīdzināmām personām, likumdevējs var vienīgi tad, ja šādu rīcību attaisno sasniedzamais leģitīmais mērķis. Nosakot tiesību ierobežojumus, pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu leģitīmo mērķi [...] visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu.”³⁵

[16.1.1] Līdz ar to, tiesībsarga ieskatā IZM, kas bija atbildīgā institūcija, izstrādājot Studētgodu, ir jāpamato atšķirīgās attieksmes mērķis. Kā iepriekš šajā atzinumā ir norādīts, IZM vērsa uzmanību, ka šāda atšķirīga attieksme ir bijusi politiskās izšķiršanās jautājums.

[16.1.2] Tiesībsargs norāda, ka šāds arguments nav pietiekams pamatojums, jo politiskiem lēmumiem nav augtāks juridiskais spēks kā Latvijas Republikas Satversmei un vispārējiem tiesību principiem. Līdz ar to, arī politiskiem lēmumiem ir jāatbilst Latvijas Republikas Satversmē nostiprinātajām normām un vērtībām.

[16.2] Tiesībsarga ieskatā ir nepieciešams vērtēt Studētgoda pieņemšanas gaitu, kas varētu sniegt skaidrojumu par atšķirīgas attieksmes leģitīmo mērķi.

[16.2.1] Kā šī atzinuma 3.punktā ir norādīts, tad Ministru kabinets uzdeva IZM izstrādāt atbalsta sistēmu jauniešiem no daudz bērnu ģimenēm studijām augstskolās, kas stātos spēkā 2021.gada 1.septembrī. Tātad 2021.gada 1.septembris tika noteikts kā atbalsta uzsākšanas laiks, nevis kā Studētgoda attiecināmība uz studentiem, kas uzsāk studijas 2021.gada 1.septembrī.

[16.2.2] Informatīvajā ziņojumā (šī atzinuma 5.1.punkts) IZM ierosina uzsākt Studētgoda īstenošanu ar tiem studentiem, kas uzsāk studijas 2021.gada 1.septembrī.

[16.2.3] Minētais netika uzsvērts likumprojektā “Grozījumi Augstskolu likumā” (turpmāk – Likumprojekts), ar kuru tiek ieviests Studētgods.³⁶ Tāpat Likumprojektam pievienotajā Izziņā par atzinumos sniegtajiem iebildumiem likumprojektam “Grozījumi Augstskolu likumā” (turpmāk – Izziņa)³⁷ nav norādīts uz iebildumiem par Studētgoda uzsākšanas laiku un/ vai tā attiecināmību uz konkrētā laikā studijas uzsākušajiem studentiem. Likumprojektam pievienotajā pielikumā ir sniegta informācija par aprēķiniem, pēc kuras var

³⁵ Satversmes tiesas 2014.gada 13.jūnija sprieduma lietā Nr.2014-02-01 13.punkts.

³⁶ Latvijas Republikas Ministru kabineta tiesību aktu projekti. Likumprojekts “Grozījumi Augstskolu likumā”, projekts TA-1264. Pieejams: <<http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?dateFrom=2020-12-12&dateTo=2021-12-12&text=Groz%C4%ABjumi+Augstskolu+likum%C4%81&org=0&area=0&type=0>>

³⁷ Latvijas Republikas Ministru kabineta tiesību aktu projekti. Likumprojekts “Grozījumi Augstskolu likumā”, projekts TA-1264. Izziņa. Pieejams: <<http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?dateFrom=2020-12-12&dateTo=2021-12-12&text=Groz%C4%ABjumi+Augstskolu+likum%C4%81&org=0&area=0&type=0>>

secināt, ka ar katru nākamo gadu Studētgodā izmaksas palielināsies, jo palielināsies to saņēmēju skaits.³⁸

Apspriežot Likumprojektu Saeimā, IZM vērsa uzmanību uz to, ka Studētgodā attieksies uz tiem, kas uzsāks studijas 2021.gada rudenī.³⁹ DLC norādīja, ka Studētgodā ir daļa no ģimenes valsts pabalsta reformas, ar mērķi kompensēt tām ģimenēm ienākumu samazināšanos, kurām tie ir samazinājušies minētās reformas rezultātā. Daudzbērnu ģimenes esot norādījušas, ka neesošais atbalsts ir lielākais traucēklis, lai iegūtu augstāko izglītību. Tika norādīts, ka “tam [Studētgodam⁴⁰] būs fiskāla ietekme iepretī tam, kas ir rēķināts šobrīd. Jo iepretim Informatīvajā ziņojumā, kas ir pieņemts Ministru kabinetā, ir rēķināti aptuveni 1650 studenti. Sākotnējā versijā, kad sāka strādāt pie Informatīvā ziņojuma, pirmajā gadā bija plānoti 2100 studenti, pēc tam katru nākamo gadu 2000 studentu. Tad arī fiskālā ietekme būtu cita, nevis 1,34 miljoni šajā gadā [2021.gadā⁴¹], bet gan 1,25 miljoni. Vēlas atgādināt, ka šajā⁴² gadā ir paredzēti 1,6 miljoni,⁴³ pāri šim rāmim neies.”⁴⁴ Nenotika diskusija par to, ka Studētgodā tiks attiecināts tikai uz studentiem no daudzbērnu ģimenēm, kas uzsāks studijas 2021.gada 1.septembrī. Spēkā stājās Augstskolu likuma Pārejas noteikumu 60.punkta redakcija, kas noteica Studētgodā uzsākšanas laiku, nevis tā attiecināmību uz pirmā kursa studentiem.

[16.2.4] Grozījumu projektam par grozījumiem Noteikumos Nr.740 (turpmāk – Grozījumu projekts) pievienotajā anotācijā ir norāde uz Informatīvo ziņojumu un to, ka Studētgodā attieksies uz tiem, kas uzsāks vai atjaunosies studijām 1.kursā 2021.gada rudens semestrī.⁴⁵ Šajā posmā tika saņemts iebildums no sabiedrības pārstāvja, kurš cita starpā norādīja uz nevienlīdzīgo attieksmi attiecībā uz Studētgodā saņemšanu, kā arī norādīja, ka veidojas vēl viena daudzbērnu ģimeņu grupa, kas ne tikai zaudē ģimenes valsts pabalsta reformas gadījumā, bet arī neiegūst Studētgodu.⁴⁶ Kā pamatojums atteikumam paplašināt Studētgodā saņēmēju loku uz jau esošajiem studentiem, tika norādīts “jau rezervēts finansējums, ar kuru ministrija nevar nodrošināt šāda apmēra stipendiju studējošajiem uzreiz visosursos.”⁴⁷ Attiecīgi spēkā stājās tāda Noteikumu Nr.740 38.punkta redakcija, kas paredzēja atšķirīgu attieksmi starp studējošajiem no daudzbērnu ģimenēm, kas uzsāka vai atjaunojās studijām 1.kursā 2021.gada 1.septembrī, un studējošajiem no daudzbērnu ģimenēm, kas bija uzsākuši studijas pirms 2021.gada 1.septembra.

[16.2.5] Līdz ar to, izvērtējot Studētgodā pieņemšanas gaitu saistībā ar atšķirīgās attieksmes mērķi, var secināt, ka Studētgodā pieņemšanas gaitā atšķirīgās attieksmes mērķis

³⁸ Latvijas Republikas Ministru kabineta tiesību aktu projekti. Likumprojekts “Grozījumi Augstskolu likumā”, projekts TA-1264. Pielikums. Pieejams: <<http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?dateFrom=2020-12-12&dateTo=2021-12-12&text=Groz%C4%ABjumi+Augstskolu+likum%C4%81&org=0&area=0&type=0>>

³⁹ Latvijas Republikas 13.Saeima. Komisiju darba kārtības. Izglītības, kultūras un zinātnes komisija. Sēdes norises laiks 2021.gada 8.jūnijs, plkst.10:00. Norises vieta: daļēji attālināti. Videokonferences formātā. Pieejams: <<https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/B99A441577401F21C22586E900446556?OpenDocument&prevCat=13|Izgl%C4%ABt%C4%ABbas,%20kult%C5%ABras%20un%20zin%C4%81tnes%20komisija>>

⁴⁰ *Tiesībsarga piezīme.*

⁴¹ *Tiesībsarga piezīme.*

⁴² *2021.gadā. Tiesībsarga piezīme.*

⁴³ *Ierēķinātas arī administratīvās izmaksas. Tiesībsarga piezīme.*

⁴⁴ Latvijas Republikas 13.Saeima. Komisiju darba kārtības. Izglītības, kultūras un zinātnes komisija. Sēdes norises laiks 2021.gada 8.jūnijs, plkst.10:00. Norises vieta: daļēji attālināti. Videokonferences formātā. Pieejams: <<https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/B99A441577401F21C22586E900446556?OpenDocument&prevCat=13|Izgl%C4%ABt%C4%ABbas,%20kult%C5%ABras%20un%20zin%C4%81tnes%20komisija>>

⁴⁵ Latvijas Republikas Ministru kabineta tiesību aktu projekti. Noteikumu projekts “Grozījumi Ministru kabineta 2004.gada 24.augusta noteikumos Nr.740 “Noteikumi par stipendijām”, Izskatīts Ministru kabinetā 17.08.2021., Anotācija. Pieejams: <<https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40506355>>

⁴⁶ Latvijas Republikas Ministru kabineta tiesību aktu projekti. Noteikumu projekts “Grozījumi Ministru kabineta 2004.gada 24.augusta noteikumos Nr.740 “Noteikumi par stipendijām”, Izskatīts Ministru kabinetā 17.08.2021., Izziņa. Pieejams: <<https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40506355>>

⁴⁷ Turpat, Izziņa. Pieejams: <<https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40506355>>

netika vērtēts, nav pieejama informācija par to, ka būtu vērtēta iespēja atbalstīt visus jau pašlaik studējošos jauniešus no daudz bērnu ģimenēm, piemēram, mainot atbalsta apjomu. Līdz ar to nav skaidrs, kādēļ atbalsts ir sniedzams tikai 1.kursu studentiem, tai skaitā tiem, kas atjaunojas studijām 1.kursā, bet nav sniedzams 2.-4.kursu studentiem.

[17] IZM ir norādījusi uz “rezervēto finansējumu”, kas tika norādīts, kā iemesls, lai netiktu pārskatīts Grozījumu projekts. Ņemot vērā, ka sociālo tiesību īstenošana bieži ir saistīta ar pieejamo finansējumu, tiesībsarga ieskatā ir nepieciešams vērtēt minēto detalizētāk.

[17.1] Satversmes tiesa atsevišķos gadījumos, it sevišķi vērtējot regulējumu sociālo tiesību jomā, ir atzinusi, ka likumdevēja nolūks ietaupīt valsts budžeta līdzekļus pats par sevi ir vērsts uz citu personu tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzību, un atzinusi šādu mērķi par leģitīmu.⁴⁸

“Nepieciešamība taupīt valsts budžeta līdzekļus var attaisnot valsts atteikšanos piešķirt līdzekļus mazāk svarīgu tās funkciju veikšanai vai vispārēju taupības pasākumu ieviešanu ekonomiskās lejupslīdes apstākļos. Taču valsts budžeta līdzekļu ietaupījums nevar kalpot par leģitīmu mērķi atšķirīgai attieksmei pret personām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.”⁴⁹

[17.2] Ņemot vērā, ka:

a) konkrētajā laikā Latvijā nebija ieviesti vispārēji taupības pasākumi;
b) daudz bērnu ģimeņu īpašu aizsardzību noteic normatīvie akti, līdz ar to konkrētā gadījuma ietvaros, atteikšanos nodrošināt Studētgodu jauniešiem no daudz bērnu ģimenēm, kas studē otrajā, trešajā vai ceturtajā kursā, nevar definēt, kā mazāk svarīgu valsts funkciju veikšanu, kas būtu par pamatu finansējuma ierobežojumiem;

c) visas daudz bērnu ģimenes, kurās jaunieši studē, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos,

tad valsts budžeta līdzekļu ietaupījums nevar kalpot par leģitīmu mērķi atšķirīgai attieksmei.

[17.3] Papildus tiesībsargs norāda, ka Studētgoda mērķis bija izveidot papildus atbalsta sistēmu tām daudz bērnu ģimenēm, kurām ģimenes valsts pabalsta reformas gadījumā radīsies finansiāli zaudējumi. Saskaņā ar šīs atzinuma 16.2.4.apakšpunktā aprakstīto situāciju, var secināt, ka rodas tādu daudz bērnu ģimeņu kategorija, kura zaudē ne tikai ģimenes valsts pabalsta reformas gadījumā, bet arī Studētgoda gadījumā. Līdz ar to, netiek sasniegts nedz Studētgoda, nedz Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktai mērķis, īpaši atbalstīt daudz bērnu ģimenes. Vēl jo vairāk valsts ar savu politiku atņem atbalstu konkrētai daudz bērnu ģimeņu kategorijai.

Līdz ar to, tiesībsargs konstatē, ka apstrīdētās normas radītājai atšķirīgai attieksmei nav leģitīma mērķa. Saskaņā ar Satversmes tiesas judikatūru, ja apstrīdētajā normā noteiktajai atšķirīgajai attieksmei nav leģitīma mērķa, nav nepieciešams izvērtēt tās atbilstību samērīguma principam,⁵⁰ tādējādi tiesībsargs neanalizē samērīguma principu.

Ievērojot minēto, atzīstams, ka apstrīdētā regulējuma atšķirīgai attieksmei nav leģitīma mērķa un līdz ar to apstrīdētais regulējums neatbilst Satversmes 91.un 109.pantam tiktāl, ciktāl tas attiecas uz to daudz bērnu ģimeņu tiesību ierobežošanu saņemt Studētgodu, kurās bija studenti, kas uzsāka studijas pirms 2021.gada 1.septembra.

⁴⁸ Satversmes tiesas 2010.gada 21.aprīļa sprieduma lietā Nr.2009-86-01 12.punkts, 2014.gada 19.marta sprieduma lietā Nr.2013-13-01 14.punkts.

⁴⁹ Satversmes tiesas 2019.gada 16.maija spriedums lietā Nr.2018-21-01 16.3.punkts.

⁵⁰ Satversmes tiesas 2018.gada 26.aprīļa spriedums lietā Nr.2017-18-01, 25.2.punkts.

Tiesībsarga rekomendācija:

Tādējādi tiesībsargs, pamatojoties uz Tiesībsarga likuma 25.panta pirmo un trešo punktu, pabeidz pārbaudes lietu Nr.2022-42-26C ar rekomendāciju Ministru kabinetam nodrošināt tiesības visosursos studējošajiem studentiem no daudzbērnu ģimenēm pretendēt uz Studētgodu.

Tiesībsargs aicina sniegt informāciju par rekomendācijas izpildi līdz **2023.gada 1.februārim**.

Ar cieņu
tiesībsarga vietniece

Ineta Piļāne

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu